

SZABÓ ATTILA

AZ EGYETEMI GYÓGYSZERÉSZKÉPZÉS
HAZAI TÖRTÉNETE

A gyógyítási feladatok mindig kiemelt fontossággal bírtak az emberi civilizációk történetében. Amint az egyes régiókban létrejött a felsőfokú képzés, egyidejűleg megindult az orvosok, majd a gyógyszerészek képzése. Egész Európában a 17. századig ritkaság számba ment, hogy egyetemet végzett gyógyszerészek lássanak el patikusi feladatokat. Hazánkban ezért is fordulhatott elő, hogy döntően külföldről idetelepültekre hárultak a gyógyszerészi feladatok. Mária Terézia felismerve, hogy a kuruzslók elleni harc leghatékonyabb eszköze az egyetemi képzés, a nagyszombati egyetemen új fakultásként elindította az Orvosi Kart, melyen 1772-től rendelte el a gyógyszerészek képzését. 1850-ig egyéves, 1851-től egészen 1940-ig kétéves volt az egyetemi képzés, melyhez gyakorlati idők is tartoztak. 1891-ig négy, 1892-től hat gimnáziumi osztály elvégzése elegendő volt az egyetemre történő bekeverülésig. 1914-től már csak érettségi után lehetett egyetemre menni. 1945 után az egyetemi képzés négy és fél évre, majd 1987-től öt évre módosult. A kiegyezést követően vált nyilvánvalóvá, hogy hazánkban nincs elegendő számú felsőoktatási intézmény. Ennek okán 1872-ben Kolozsváron, az 1912. évi XXXVI. törvénycikk kapcsán Debrecenben és Pozsonyban létesültek egyetemek. Az I. világháborút követően Kolozsvárról és Pozsonyból elköltöztek az egyetemek Szegedre, illetve Pécsre. Debrecenben csak 1996-tól, Pécsen pedig 2005-től indult meg a gyógyszerészek képzése. A gyógyszerészek doktori cím elnyerésére irányuló igényét már 1940-ben felvetették, ám különböző okból elvetették. Végül a 2008. évi CVI. számú törvény lehetővé tette a „dr. univ.”, vagy „dr. pharm.” cím viselését. 2009-től visszamenőleg minden gyógyszerész megkapta ezt a címet.

Kulcsszavak: gyógyszerészképzés, gyógyszerészet, magyarországi egyetemek, gyógyszerész doktori cím, gyógyszerésztörténet

THE HISTORY OF PHARMACOLOGY IN HUNGARY. Healing was always very important in the history of human civilisation. When tertiary education was established, the education of medical doctors and pharmacist started. Till the 17th century, pharmacists with university education rarely worked as apothecary. This was the reason why immigrants as pharmacists worked in Hungary. Queen Maria Theresia realized that the most effective method against charlatans is the tertiary education, so she established the Medical School at the University of Nagyszombat (Trnava). She ordered there the education of pharmacists from 1772. The education took one year till 1850, two years from 1851 till 1940, and the study contained practical education, too. To attend a university a four-year education of secondary school was enough till 1891, but from 1892, a six-year-education was required. From 1914, only those people could study there who graduated from secondary school. After 1945 the study of pharmacology was 4 and a half year long, from 1987, 5 years. After the Austro-Hungarian Compromise of 1867 it turned out that there was not enough schools of higher education. In 1872 a university was established in Kolozsvár (Cluj) and in 1912 (bill 36), in Debrecen and Pozsony (Bratislava). After World War I. the universities of Kolozsvár and Pozsony moved to Szeged and Pécs. The education of pharmacists started in Debrecen in 1996 and in Pécs in 2005. The demand for earning the title of doctor after graduation was already suggested in 1940, but it was refused. Since 2008 it is allowed for pharmacists to use the title of „dr. univ.” or „dr. pharm.”. In 2009 all pharmacists received this title retroactively.

Keywords: education of pharmacists, pharmacology, Hungarian universities, title of doctor pharmacology, history of pharmacology

Történeti előzmények I.

Az időszámítás szerinti 7. század táján az egyiptomi, görög, római és indiai kultúra tudományos és részben politikai örökségét az arabok vették át.

Az Arab-birodalom az Abbászida Kalifátus alatt élte fénykorát (750–1258).¹ Ekkoriban az arabok kezében voltak a legfontosabb kereskedelmi utak, és náluk készültek az első kézzel írott könyvek, amelyek felváltották az addig szokásos tekercsformát. A matematika, a csillagászat, a földrajz, a mechanika és a kémia területén olyan mértékű fejlődés zajlott le, aminek köszönhetően hamarosan az arab egyetemekre özönlöttek a tanulni vágyó diákok. A muszlim hagyomány szerint kétféle tudomány létezik, a lélek – teológia, és a test – *par excellence* – (orvostudomány) tudománya. Ezért az iszlám világában a természettudományok között a legnagyobb szerepe az orvostudománynak volt.

Az arab orvostudománynak négy korszakát különböztethetjük meg:

1. A kezdet (körülbelül 800-ig);
2. A fordítások kora – a virágkor (körülbelül 800–1000-ig);
3. A szintézis kora – cordobai kor (körülbelül 1000–1200-ig);
4. A hanyatlás kora (körülbelül 1200-tól).²

Az első gyógyszertárat Harun-Al-Rasid alapította Bagdadban, Krisztus után 755-ben.³ Az iszlám világ kiemelkedő gondolkodója, az „*orvosok fejedelme*”, Avicenna (Ibn Szína, latinul Avicenna, perzsa orvos [980–1037]) – Szent István királyunk kortársa – volt. Több mint száz filozófiai, csillagászati, logikai, jogi, matematikai és egyéb témájú könyvet írt, ám a legnagyobb hatással az „*Orvostudomány kánonjának könyve*” bírt (Kitáb al-Knún fi-’t Tibb). A gyógyítás terén végzett tevékenysége és tekintélye hozzá járult ahhoz, hogy a gyógyszerészet a maga lábára állhasson és önállósulhasson. Voltaképpen ő teremtette meg az új gyógyszerészetet, ő vezetett be az orvosi gyakorlatba számos olyan szert, amelyet kémiai úton lehetett előállítani. Az európai orvosok számára sugalmazta pl. a higany használatát a szifilisz ellen.⁴

A Cordobai Emírség, amelyet 929-től önálló kalifátussá tettek, ekkoriban lényegében teljesen elszakadt Bagdadtól. Cordoba a mór kultúra központja lett, a maga 900 nyilvános fürdőjével, 600 mecsetével, 17 főiskolájával és 70 könyvtárával (közel 600 ezer művel). Még Gerbert (a későbbi II. Szilveszter pápa) az egyik cordobai arab iskolában képezte magát.⁵

¹ *Egyetemes történet*, szerk. HÓMAN Bálint és SZEKFŰ Gyula és KERÉNYI Károly, 4 kötet (Budapest: Révai, 1936), 2: 662–667.

² BENEDEK István, *Hügieia az európai orvostudomány története* (Budapest: Gondolat, 1990).

³ ORIENT Gyula, *Az orvosi „receptek” kellékei és elbírálása* (Kolozsvár: Martinovits, 1914), 9.

⁴ AMBRUS Attiláné KÉRI Katalin, „Ibn Szina (Avicenna) gondolatai az egészségmegőrzésről”, *Egészségnevelés*, 6 (1997): 296–298.; SZABÓ Attila, *A gyógyszerészet fejlődése és hazai oktatása*, Diplomamunka, (Debrecen: 2008), 8.

⁵ MÁRKI Sándor, *Egyetemes és hazai történelem*, 4 kötet (Budapest: Athenaeum, 1912), *A középkor története* 2:150.

Történeti előzmények II.

A Római Birodalom hanyatlása után Európában a gyógyászat a katolikus egyház irányítása alá került. Az egyes szerzetesi kolostorok gyógyfüves kertjei oly mély hatással voltak Nagy Károly frank császárra, hogy elrendelte „*orvosi kertek*” létesítését birodalma valamennyi kolostorában. Az itt termelt gyógynövények kapcsán a középkori kolostorok kórházainak részeként már léteztek úgynevezett gyógyszertárak is. Magát a gyógyszerészetet Európában leelőször Itália déli részén fogadták be. A Hautville-i házból származó II. Roger, (Rogerius 1130–1154) Szicília királya – mór hatásra –1140-ben megengedte, hogy királysága első gyógyszertárát Nápolyban felállítsák, amely egyben Európa első gyógyszertára is volt.⁶ A gyógyszereket akkoriban már nem az orvosok készítették, hanem az erre képzett egyének, az ún. „*stationarius*”-ok, akiknek meghatározott áron kellett adniuk gyógyszereiket. Ugyanis uralkodói rendeletre 1238-ban kezdetét vette a „*taxák*” általi szabályozás kora, mivel a készítmények árát II. Frigyes az eltarthatóságuk szerint szabályozta. Még az arabok vezették be a mézzel, cukorral, esetleg olajjal készített gyógyszereket, melyek növelték az eltarthatóságot, s épp ezért a középkori gyógyszerészetet „*cukor-méz gyógyszerészetnek*” tekintették. Ezért is született egy francia közmondás, mely szerint: „*Nótárius pecsét nélkül, patikus cukor nélkül hájítófát sem ér.*” Fontos tudnunk, hogy a készítmények eltarthatósága teremtette meg a gyógyszerkészítő mesterség önállóságának alapjait.⁷

A korabeli salerno-i iskolában (*Schola Medica Salernitana*) jött létre a receptirodalom egységesítése, ahol a szereket a gyógyszerkészítés szempontjából rendezték. Hangsúlyosak lettek a gyógyszerformák, a mértékek, az előállítási, eltartási és alkalmazási utasítások. A gyógyszerek felosztása, nevezéktana ettől kezdve vált fontos kérdéssé. Gyógyszerkönyveink őseinek tekinthetjük a Salernoban 1220–1250 körül keletkezett „*Antidotarium Nicolai*” című művet, amelyben betűrend szerint kb. 150 összetett szer hivatalos előíratát közölték.⁸

II. Frigyes (1220–1250) német-római császár (II. Roger szicíliai király unokája) a fent említett kívül is jelentős szerepet játszott a gyógyszerészet történetében, hiszen

- 1248-ban engedélyezte, hogy Kölnben és Schweidnitzben gyógyszertárt nyissanak. (Hazánkban csak 1303-ban Pozsonyban Petrus *physicus apothecarius* nyitotta meg az első gyógyszertárt „Vörös Rák” néven.);
- 1224-ben Nápolyban egyetemet alapított;
- megtiltotta az orvosok és gyógyszerészek közti üzleti összeköttetést;

⁶ BARADLAI János és BÁRSONY Elemér, *A magyarországi gyógyszerészet története* 2 kötet (Budapest: Magyarországi Gyógyszerész Egyesület, 1930) 2: 30.

⁷ BLUMENFELD Ervin, „Gyógyszerészet fejlődése Európában”, *A budapesti gyógyszerészetten hallgatók önképzőkörének évkönyve* 1898/99, 131–132.

⁸ FARKASLAKI HINTS Elek, *Az orvostudomány fejlődése az emberiség művelődésében (különös tekintettel a magyar viszonyokra*, 4 kötet (Budapest: Eggenberger, 1939). 2. kötet *A középkori orvostudomány*.

- a gyógyszerterek számát bizonyos lakossági lélekszám szerint korlátozta;
- elrendelte a salerno szabályok szerinti vizsgáztatást;

Megállapíthatjuk tehát, hogy részben az „*Antidotarium Nicolai*”-hoz, részben II. Frigyes által 1241-ben kiadott rendeletéhez köthető az önálló európai gyógyszerészet megszületése.⁹

Hazai iskolák – gyógyszerészek nélkül

Hazánkban létesített középkori egyetemek rövid életűek voltak, és a török hódítással végleg megszűntek,¹⁰ s ezeken a orvostudományi, illetve gyógyszereseti képzésről nem tudunk.

A 16. század elején Magyarországot szinte egy időben három csapás is érte, amelyek ugyan más európai államokat is érintettek, de kevésbé sem okozta olyan jelentős történelmi változásokat mint hazánkban.

1. Az állam területi egysége megbomlott. A török betörését követően hazánk három részre szakadt.
2. Az eddig egységes keresztény hit a reformáció következtében több ágra szakadt, ennek eredményeként – európai viszonylatban – vallásilag a leginkább tagolt népesség hazánkban alakult ki. Ennek nagy hatása lett a hazai oktatásra is.
3. A nagy földrajzi felfedezések okozta radikális változások révén Európa ezen térsége a „*táguló világ*” nélkülözhető peremére került, melytől távol zajlottak a gazdasági és társadalmi fejlődést formáló és meghatározó események.

A reformáció és ellenreformáció küzdelme megkövetelte a vitaképes értelmiségieket, ezáltal fokozta a felsőoktatás szintjének emelését. A reformációnak köszönhetően a protestánsná lett városi polgárság és nemesség igényeinek megfelelő több szintű képzés jött létre. Ezek egyetemet pótló intézmények voltak, ahol a felsőfokú ismeretek leglényegesebb elemeit foglalták össze. Ezen „főiskolai” tagozatokkal is rendelkező iskolák megnevezése a reformátusoknál Kollégium, az evangélikusoknál Líceum, a katolikusoknál Akadémia (csonka egyetem) volt. Akik tanulmányaikat felsőfokon kívánták befejezni, kénytelenek voltak külföldre menni. A protestánsok csak protestáns egyetemre juthattak be. Tanulmányaik végeztével itthon is csak a protestáns környezetben tudtak elhelyezkedni.¹¹

⁹ Uo.

¹⁰ SZÖGI László, *Régi magyar egyetemek emlékezete* (Budapest: ELTE, 1995).

¹¹ VARGA Júlia, *Katolikus közép- és felsőoktatás Erdélyben a 17. századtól a 19. század közepéig* (Budapest: ELTE BTK, Doktori disszertáció, 2007).

A hazai iskolák közül a nagyszombati Akadémiából Pázmány Péter jóvoltából 1635-ben egyetem lett.¹² Kolozsváron Báthori István erdélyi fejedelem és lengyel király 1581-ben kívánt két fakultással¹³ egyetemet létesíteni, de a kezdeményezés nem szökött igazából virágba.

A török elől az egri püspök Kassára menekült, ahol 1657-ben Kisdy Benedek püspök 60 000 forintos alapítványt téve, hazánk második jezsuita akadémiajának alapjait teremtette meg. A kassai egyetemet két fakultással I. Lipót 1660-ban nyitotta meg, mely 1773-ig működött.¹⁴

A törökök kiszorítását követően Egerben Foglár György kanonok jóvoltából jogi főiskola kezdte meg 1740-ben a működését, melyet Barkóczy Ferenc püspök 1754-ben tovább fejlesztett és egy három fakultásból álló felsőoktatási intézmény szervezeti kereteit alkotta meg. Ezt kívánták Eszterházy Károly püspöksége alatt egri egyetemé fejleszteni. A cél érdekében 1760-ben hatalmas építkezésbe kezdtek, sőt 1769-ben megkezdték az orvosképzést is. Ám az 1763-ban beterjesztett egyetemi terveket végül is 1777-ben az uralkodó – döntően a nagyszombati egyetem akkori fejlesztései miatt – elvetette. Így az egri orvosi képzés 1775-ben megszűnt, és az egri intézmény, mint püspöki jogakadémia élhetett tovább.¹⁵

Mária Terézia 1753-ban engedélyezte a kolozsvári jezsuita iskola egyetemi rangra történő emelését. Az új állami oktatáspolitikának megfelelően a felsőoktatás felekezeti jellegének megszüntetése mellett állami irányítás alá kívánták helyezni. Ezért az erdélyi protestáns egyházak 1760-as években egy felekezetközi univerzitás létrejöttén kezdtek el dolgozni. Az erdélyi szászok javaslatában Nagyszeben szerepelt, míg a többieket Erdély katolikus püspöke megingatta, hisz az ő érdeke a kolozsvári egyetem klasszikus szerkezetű továbbfejlesztése volt. 1767 után az uralkodó már elvetette a protestáns egyetem létesítési tervét, majd 1773-ban feloszlatta a jezsuiták rendjét is. 1774-ben Kolozsváron sikerült megszervezni a jogi kart és a teológiai kar megerősítésének érdekében Gyulafehérvárról az iskola átköltözött. 1776-ban a bécsi udvar elrendelte az orvosi kar felállítását, ám a nagyszombati egyetem Budára költöztetése során, 1777-ben már úgy vélték, hogy az egész ország számára elégséges a budai egyetem. Ennek megfelelően elálltak az orvosi kar létrehozásától. Két év múlva a katolikus teológia is visszaköltözött Gyulafehérvárra. A megmaradt csonka egyetemet pedig II. József 1784-ben királyi Líceummá minősítette vissza.¹⁶

¹² BARADLAI és BÁRSONY, *A magyarországi...*, 1:126.

¹³ BÍRÓ Vencel, *A kolozsvári jezsuita egyetem szervezete és építkezései a XVIII. században* (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület, 1945), 3.

¹⁴ *Magyar Katolikus Lexikon*, főszerk. DIÓS István (Budapest: Szt. István Társulat, 1993) 6. kötet.

¹⁵ Uo., 2. kötet.

¹⁶ Uo., 7. kötet.

Az egyetem – az egyetemi gyógyszerész képzés csirái

Hazánk kulturális és egészségügyi állapota hosszú ideig hasonló helyzetben volt. Európa legtöbb államában a gyógyszerészeket a kereskedők és iparosok céhmesterei közé sorolták. (Képzési rendszerük is a céhszabályok szerint folyt, azaz a gyógyszerész mesterek kiképezték a tanoncokat, akik felszabadulva hosszabb időre külföldi mesterekhez szegődtek és hazatérve önállósíthatták magukat.)

A 17. századig egész Európában ritkaság számba ment, hogy egyetemet végzett gyógyszerészek lássanak el patikusi feladatokat. Ezt a hiányosságot az egyetemek csak lassan kezdték el pótolni. Hazánkban ezért is fordulhatott elő, hogy hosszú időn keresztül döntően külföldről ide települtekre hárultak a gyógyszerészi feladatok.¹⁷

A 17. században vezették be azt az elvárást, hogy a gyógyszerészenek szakmai tudásukról rendszeresen számot kell adniuk. Előbb 1727-ben, majd 1759-ben kelt királyi rendeletek alapján a gyógyszerészeknek évről évre kellett a városi – ahol ilyen nincs, ott a megyei – tiszti orvosok és a tanács küldöttjei előtt vizsgáznuk. A Helytartótanács értesülve a sikeres eredményekről, alkalomról alkalomra adta meg a gyakorlati munkához az engedélyt. (Így a gyógyszerészek sokkal szigorúbb ellenőrzés alatt álltak, mint az orvosok.)¹⁸

Mária Terézia (1740–1780) felismerve, hogy a kuruzslók elleni harc leghatékonyabb eszköze az egyetemi képzés, a nagyszombati egyetemen új fakultásként elindította az Orvosi Kart. (Az intézkedéssel 1769-ben a jezsuita intézményt valódi univerzitássá tette.) Ám a nem kielégítő oktatási körülmények (az anatómia kutatásához szükséges tettek, továbbá a botanikus kert hiánya) miatt az egyetemet 1777-ben Budára (a várba) költöztette. Itt megoldódni látszódtak ezek a gondok is.¹⁹ Majd fia, II. József (1780–1790) azért, hogy az ország legfőbb hivatalai Budára kerüljenek, 1784-ben átköltöztette az egyetemet Pestre. Úgymond takarékosági okból előszeretettel helyeztetett el közintézményeket használaton kívüli egyházi, vagy még inkább katonai épületekbe. Ám az uralkodónak ez a fajta takarékoskodása nem mutatkozott sikeresnek.²⁰

Mária Terézia 1770-es „*Generale Normativum*” rendeletében rendezte az orvosi képzés ügyét, majd 1772-ben királyi rendelet írta elő, hogy a gyógyszerészek is részesüljenek az egyetemi képzésben. Mária Terézia egyidejűleg a már működő gyógyszerészek számára is kötelezővé tette az egyetemen történő vizsgát. 1774-től hazánkban már csak az lehetett gyógyszerész tulajdonos vagy *provizor*, aki az orvosi karnál vizsgát tett. Ehhez megengedték a jelöltnek, hogy vegytani, növénytani és gyógyszerészeti előadásokra

¹⁷ KEMPLER KURT, *A magyarországi gyógyszerészet a századfordulón 1888–1914* (Budapest: Medicina, 1984), 127.

¹⁸ BARADLAI és BÁRSONY, *A magyarországi...*, 1: 243–23.

¹⁹ HEKLER ANTAL, *A budapesti Pázmány Egyetem sorskérdései* (Budapest: Egyetemi Nyomda, 1931).

²⁰ SZENTPÉTERY IMRE, *A Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem története* 4 kötet (Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1935), 4. kötet *A Bölcsészettudományi Kar története 1635–1935*.

járjon. 1775-ben vezették be a Störck-féle tanulmányi rendet, mely két félévben szabta meg a tanulmányok idejét és a botanika, kémia, *materia medica* tárgyak hallgatását írta elő. A „*gyógyszerész mester*” diploma elnyeréséért részbe a fenti három tárgyból kellett sikeres vizsgát tenni, majd egy negyedik vizsgaként két gyógyszer vizsgálatából kellett gyakorlati szigorlatot tenni egy bizottság előtt.²¹ Egy 1786-ban kelt rendelet értelmében a Helytartótanács a gyógyszerészekkel megismételtette az egyetemen tett vizsgát. Az 1806-ban kiadott második *Ratio Educationis* a hallgatóktól megkövetelte a latin nyelvtudást, a tanároknak pedig tankönyvet kellett kiadniuk a hallgatók számára.²²

Az 1835. november 27-i rendelet alapján egyetemre gyógyszerésznek csak az iratkozhatott be, akinek volt előképzettsége. A jelölt előbb tanonci, majd segédi vizsgát tett, ezután legalább két évig dolgozott nyilvános patikában, melyről igazolást kapott a gyógyszerésztől. A tanonc előképzettségéhez tartozott: négy algimnáziumi tanulmány, magyar, latin, német nyelvtudás. Az egyéves egyetemi képzést hat év gyakorlati előképzés és két vizsga előzte meg. Ez a vizsgarendszer 1851-ig volt érvényben. 1843/44-es tanévtől vált hivatalos oktatási nyelvvé a magyar, ám a szabadságharc leverését követően áttértek a német nyelvre.²³

A gyógyszerészképzés ügye az 1848/49-es szabadságharc idején és azt követő két évtizedben

Az első felelős magyar minisztérium megalapításáig az ország egészségügyét a Helytartótanács Egészségügyi Osztályának éléről az országos főorvos (*protomedicus Hungaricus*) irányította.

Az 1848. március 23-án felállt Batthyány-kormány földművelés-, ipar-, és kereskedelmi minisztere, Klauzál Gábor 1848. június 10-én kelt rendeletével az egyetemi képzés alapfeltételének számító négy gimnáziumi évet felemelte hatra. Az egészségügy felügyeletét a vallás- és közoktatási miniszter, báró Eötvös József látta el, így a gyógyszerészek testülete hozzá fordult, hogy Európa többi országához hasonlóan a honi gyógyszerészképzését a kor követelményeinek szintjére emelje. Beadványukban felsorolták, mely tárgyakat kellene a jobb szaktudás érdekében elsajátíttatni a hallgatókkal, és hogy a képzési időt két évre kell emelni. Továbbá kérték, hogy a gyógyszerészképzés az egészségügyi tudományi karhoz kerüljön, melynek nevét orvos-gyógyszerész tudomány karrá változtassák. Így az avatás során kapott diplomába ne „*gyógyszerész mesterévé*”, hanem „*tanárává*” szöveg kerüljön. A minisztérium a beadványra nem válaszolt, hanem helyette maga készített egy törvénytervezetet, mely a folyamodványhoz hasonló volt.

²¹ KAPRONCZAY Károly és KAPRONCZAY Katalin, *Fejezetek a magyar gyógyszerészet történetéből* (Budapest: Johan Béla Alapítvány, 2016), 70.

²² Uo.

²³ VÉGH Antal, *A magyar gyógyszerészképzés* (Budapest: Medicina, 1968), 39–42.

A minisztérium is szükségesnek látta egy külön gyógyszerési osztály felállítását és a „mester” cím mellőzését a diplomából. Kár, hogy a két testület nem dolgozott össze, de még nagyobb kár, hogy a tervezet csak tervezet maradt.²⁴

1851-től kezdődően a gyógyszerészek képzését úgy osztották meg, hogy jelöltek a gyakorlati vizsga után előbb két félévet a bölcsészkaron, majd két félévet az orvoskaron hallgattak. (Ez a felállítás még a 32.900/1940 számú VKM rendelet nyolc féléves képzésének bevezetése után is megmaradt.)

Az 1859. évi tanulmányi és szigorlati rend két fokozatot állított fel: gyógyszerész mesteri és gyógyszerész doktori bizonyítványt lehetett szerezni. (A gyógyszerész doktori cím feltételei hat gimnáziumi, és két bölcsészeti osztály elvégzése és a gyógyszerészeti „tanfolyam” szigorlatainak jelessel való letétele volt, s ezután még egy évig kellett még egyetemi tanulmányokat folytatni. Végül a leendő doktoroknak két vegyi műveletet kellett elvégeznük, melyek felett szóbeli előadást kell tartani és néhány vitás pontot védelmezni.)²⁵

A hazai gyógyszerészet fejlődése a kiegyezés korától az I. világháború végéig

1860-tól újra a magyar nyelv lett hazánkban az oktatás kötelező nyelve. Az 1867-es kiegyezést követően előbb a gróf Andrássy Gyula, majd a Tisza Kálmán és a Tisza István fémjelezte kormányok reformokat vezettek be. Az 1872. évi VIII. törvénycikkely megszüntette a céheket, melyek helyébe 1884. évi ipari törvénnyel ipartestületeket állított. Az 1876. évi XIV. törvénycikk 125. §-a a gyógyszerárakat közegészségügyi intézmény-nyé minősítette.²⁶

Bármilyen kritikával is illessük ezt a korszakot, egyet nem tagadhatunk: a kiegyezéstől a háború kitöréséig terjedő időszakban hazánk nagyarányú fejlődés korát élte, s ez hatott a gyógyszerészképzésre is. 1872-től Budapesten és Kolozsváron is részt vehettek a gyógyszerészek a jogszabályok által előírt egyetemi kurzusokon

Ferenc József 1892. augusztus 2-án új tanulmányi rendeletet hagyott jóvá. A négy gimnáziumi osztály helyett hat osztályt kellett teljesíteni. A gyakornoki idő három év lett, ám akik érettségi vizsga után kezdték meg a gyakornoki időt, azok számára elég volt két év. A gyakornoki idő alatt gyakornoki tanfolyamon kellett részt venni. Gyakornoki vizsgát Budapesten, vagy Kolozsváron lehetett letenni egy kinevezett bizott-

²⁴ HALMAI János, „A gyógyszerészképzés ügye a szabadságharc idején”, *Gyógyszerészhallgatók értesítője*, 1939. júniusi szám, 2–6.; ANTAL József, „A gyógyszerészet történetéből”, *Gyógyszerészet* 5, 5. sz. (1961), 180–182.

²⁵ VÉGH, *A magyar...*, 39–42.

²⁶ BÁNYAI Károly, „A magyar gyógyszerészet fejlődése a kiegyezés korától a századfordulóig”, *A gyógyszerész* 14 (1947), 434–436.

ság előtt. Az egyetemre történő felvétel alapjául a gyakornoki bizonyítvány szolgált.²⁷ 1895-ben engedélyezték, hogy gyógyszerészeti pályára nők is jelentkezhetnek. Elsőként Thinagl Szerafin (1880–1956) kapott 1903-ban Kolozsváron diplomát.²⁸

1914-ben új korszak kezdődött a gyógyszerészi képzésben. Már csak érettségivel lehetett az egyetemre jelentkezni. A gyakornoki idő két év lett, és a gyakornoki vizsga után két év egyetemi képzés következett. (A tantárgyak közé bekerült a közegészségügy is. 1914-től a gyógyszerismeret külön vált a gyógyszerstantól.) Az egyetemi képzést három év segédidő követte, melynek végén approbációs vizsgát tettek le a jelöltek.²⁹

A Magyar Tanácsköztársaság és a gyógyszerészet

Kunfi Zsigmond közoktatási népbiztos 1919. július 5-én egy „Gyógyszerészeti Főiskola” szervezéséről rendelkezett, melynek képzési idejét nyolc félévben állapította meg. A főiskola elnökévé Winkler Lajos professzort, igazgatójává Darvas Ferencet nevezte ki. A tanulmányi tervezetet 1919. július 29-én hagyta jóvá. A gimnáziumi tanulmányok befejeztével felvételi nélkül lehetett volna a „főiskolára” beiratkozni. Azon szegény gyerekek számára, kinek hiányzott a megfelelő gimnáziumi év, de korábban gyógyszerértári, vagy gyógyszerüzemi segéderőként dolgoztak, vizsgát biztosítottak volna. A négy évfolyam elvégeztével és a sikeres vizsgák letételét követően kapták volna meg a diplomájukat, amivel már dolgozhattak volna egy gyógyszerértárban. Akik két évi gyakorlati időt követően letették az approbációs vizsgájukat is, approbációs diplomát kaptak volna, mellyel önálló gyógyszerértárvezetésre kaptak volna engedélyt, ezzel önálló gyógyszerértárvezetésre váltak volna jogosulttá. A Tanácsköztársaság leverését követően a Haller István vezette Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 174.971/1919. számú rendeletével megsemmisítette a tervezetet.³⁰

Magyarország gyógyszerészi képzése Trianon után

A gyógyszerész képzés újabb reformjára egészen 1940-ig kellett várni. Ekkor a 32.900/1940 VKM rendelet a képzési időt felemelte nyolc félévre. Az érettségi után közvetlenül lehetett megkezdeni az egyetemi tanulmányokat, ám az első és második év közé egy év gyakornoki időt iktattak be. A négyéves tanulmányok és sikeres vizsgák

²⁷ VÉGH, *A magyar...*, 39–42.

²⁸ KEMPLER, *A magyarországi...*, 127.

²⁹ VÉGH, *A magyar...*, 39–42.; RÉTHELYI József, *A gyógyszerészet jogszabályainak kompendiuma* (Budapest: Athenaeum, 1926), 30–39.

³⁰ VARGA Pál, „A gyógyszerészet történetéből. A Tanácsköztársaság gondoskodása a gyógyszerészképzésről”, *Gyógyszerészet* 20 (1976), 353–356.; *Gyógyszerész újság* 1919. május 28., 168.

után a hallgatók végbizonyítványt kaptak, mellyel a záró szigorlatra lehetett jelentkezni. Ennek sikeres letétele után járt a diploma. Ezután még egy gyakornoki évet kellett nyilvános gyógyszerárban eltölteni, amelynek teljesítését a dékán igazolta a diplomában. Ennek a záradékolásával vált a jelölt „teljes jogú okleveles gyógyszerészé” és vezethetett önállóan gyógyszerárat. (Így szűnt meg az approbációs vizsga.)³¹ 1945 után az egyetemi képzés négy és fél évre, majd 1987-től öt évre módosult.

Az egyetemi képzési helyek alakulása hazánkban

A kiegyezést követően vált nyilvánvalóvá, hogy hazánkban nincs elegendő számú felsőoktatási intézmény. Egy új egyetem felállításáért Pozsony és Kolozsvár vetélkedett. Végül Kolozsvár nyert és 1872-ben megkezdődött az egyetem működése, ám az I. világháborút követően az egyetemnek költöznie kellett. A nemzetgyűlés 1921. május 29-én kelt XXV. törvénycikke alapján a Ferenc József Tudományegyetem Szegeden kapott elhelyezést.³² Időközben újabb városok is jelentkeztek, hogy szívesen vennék, ha ott létesülhetne egyetem. Végül az 1912. évi XXXVI. törvénycikk értelmében Debrecen és Pozsony városok kaptak lehetőséget egyetem létesítésére.³³ Az I. világháborút követően a Pozsonyi Erzsébet Királyné Tudomány Egyetem Pécsen kapott elhelyezést a fent már említett 1921. május 29-én kelt nemzetgyűlés XXV. törvénycikke alapján.

A kialakult vidéki egyetemi struktúra ellenére a gyógyszerészképzés sokáig kétpólusú (Budapest, Szeged) volt. Mezey Géza professzor úr munkásságának köszönhetően a „Gyógyszerésztudományi Intézet” keretében csak 1996-ban indult meg a gyógyszerészképzés a Debrecenben. Önálló karrá 2003-ban minősítették az intézetet, első dékánja prof. dr. Tósaki Árpád lett.³⁴ A pécsi egyetemen Szolcsányi János professzor úr indította útjára 2005-ben a gyógyszerészképzést a „Gyógyszerésztudományi Szak” keretében. Önálló karrá 2016. január 1-től vált, első dékánja prof. dr. Perjési Pál lett.³⁵

³¹ „Megjelent az új gyógyszerész kiképzési rendelet!” *Gyógyszerészi szemle* 1940. augusztus 10., 333–334.; *Gyógyszerész almanach* 1943., 435–442.

³² *A Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József-tudományegyetem tájékoztatója az egyetem történetéről, hatóságairól, hivatalairól, intézeteiről, a végezhető tanulmányokról, továbbá a felvétel és beiratkozás módozatairól, a tan- és mellékdíjakról, a tandíjkezdmény feltételeiről, a középiskolai tanárképző intézetről és végül a diákjóléti intézményekről* (Kolozsvár: M. kir. Ferenc József tudományegyetem diákvédő hivatala, 1942).

³³ (SZENTPÉTERI) KUN Béla, *A debreceni egyetemért: A tiszántúli Református Egyházkerület emlékkönyve a Debreczeni Magyar Királyi Tudományegyetem létesítésének történetéről* (Debrecen: Városi, 1917)

³⁴ A debreceni GYTK kari története: <https://pharm.unideb.hu/hu/kar-tortenete>, hozzáférés 2019. 03. 10.

³⁵ A pécsi GYTK kari története: gytk.pte.hu/hu/menu/menupont/122, hozzáférés 2019. 03. 10.

Gyógyszerész doktori cím

Az 1940-es évek képzési reformjához kapcsolódóan merült fel először a foglalkozáshoz kötődő doktori cím elnyerése. Akkor ez azzal halasztódott el, hogy a gyógyszerészek képzése nem önálló karon történik.

Ugyan az 1950-es években megszületett az óhajtott önálló gyógyszerésztudományi kar, ám akkor a politikai helyzet nem óhajtott címet osztogatni. Harmadszorra a szegedi egyetem gyógyszerész dékánja, Selmeczi Béla próbálkozott, mivel az 1980-as évek második felében beindult az egyetemen az angol nyelvű képzés.

„*Három a magyar igazság, egy meg a ráadás*”, így negyedik nekirugaszkodásra a 2008. évi CVI. számú törvénnyel végre sikerült elérni a foglalkozási doktori cím elnyerését. A különböző dokumentumokban ekkortól megengedett használati rövidítések lettek a „*dr. univ.*”, vagy „*dr. pharm.*” megjelölések. Az első hivatalos doktori oklevelek átadására a parlamentben került sor. A négy képzési hely a végzett hallgatók arányában képviseltette magát. A 2008-as törvény lehetővé tette tehát a doktori cím viselését, amelyet 2009-től visszamenőleg minden gyógyszerész megkapott.